

SUUD SELEFİLİĞİ - HADİS İLMİ BAĞLAMINDA BİR ARAŞTIRMA
Mazhar Tunç, İz Yayıncılık, İstanbul 2018, I. Baskı. 335 s. ISBN: 978-605-326-341-8

Ramazan ÖZMEN*

Öz

Selef, selefiyye ve selefilik kavramlarının neyi ifade ettiği geçmişten günümüze tartışmalı bir konudur. Bu çerçevede selefiyye'nin müstakil bir mezheb olup olmadığı da öteden beri tartışılmıştır. Selefiyye dendiğinde ilk akla gelen isimler Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiye ve Muhammed b. Abdilvehhâb gibi şahsiyetlerdir. Selefilik dendiğinde ülke olarak ise ilk akla gelen Suudî Arabistan Krallığı'dır. Ayrıca selefiyye'nin çağımızdaki İslâmî hareketlerdeki rolü de gerek ilmi ortamlarda ve gerekse medyada sık sık tartışılan bir konudur. Diğer taraftan selefiyye'nin hadislere yaklaşımı da yeterince aydınlatılmış bir konu değildir. Bu açıdan Mazhar Tunç tarafından kaleme alınan *Suud Selefiligi-Hadis İlmî Bağlamında Bir Araştırma* adını taşıyan eseri önemlidir. Biz bu yazıda sayın Tunç'un bu eserini çeşitli açılardan kritik etmeye çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Suudî Arabistan, Selefî, Selefiyye, Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiye, hadis, sünnet.

SALAFIYYAH OF SAUDIA ARABIA - A RESEARCH IN THE CONTEXT OF HADITH

Abstract

It is a controversial issue from the past to the present that what is the meaning of the concepts of salaf, salafiyyah and salafism. In this context, it has been debatable whether the Salafiyya is a detached sect or not. When the salafiyyah concept is mentioned the first names that come to mind are people like Ahmed b. Hanbal, Ibn Taymiyyah and Mohammad b. Abdulvahnâb and Kingdom of Saudi Arabia as a country. In addition, the role of Salafiyya in the Islamic movements of our time is a subject that is frequently debated in both scientific circles and media. On the other hand, the approach of the salafiyyah to the hadith is not sufficiently illuminated. In this respect, the work *Salafiyyah Of Saudia Arabia - A Research In The Context Of Hadith* written by Mazhar Tunç is important. In this article, we will try to criticize this work of Mr. Tunç from various perspectives.

Makale Gönderim Tarihi: 20.10.2018, Kabul Tarihi: 20.12.2018
Doi: 10.26791/sarkiat.472821

*Dr. Öğr. Üyesi Van YYÜ İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı. rozmen@yyu.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-80775783

Keywords: Saudia Arabia, salafist, salafıyyah, Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiye, hadith, sunnah.

GİRİŞ

“Selefilik”, son yıllarda gerek ülkemizde ve gerekse dünyada genelde İslâm dini özelde İslâmî hareketler söz konusu olduğunda, en sık duyulan kavramlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ülkemizde kavramın tam olarak neye işaret ettiği hususunda ciddi bir zihni bulanıklık olduğunu söylemek abartı olmasa gerektir. Zaman zaman dîni çevrelerde ve çoğu zaman da medyada kavramın özensiz bir şekilde kullanımına ve içeriğinin rast gele doldurulduğuna ve kavrama orijinal ve literatürdeki anlamından çok farklı anlamlar yüklendiğine şahit olmaktayız.

Selefilik, İslam düşünce tarihinin önemli fikrî akımlarından ve “din” denen olguyu anlama ve anlamlandırmada baş vurulan ve sistematik gelişimini tamamlamış bir metodolojiye sahip itikâdî ve fikhî bir eğilimdir. Bugünkü tezahürleri itibariyle daha çok bid’at ve hurâfelerle mücadele eden radikal bir hareket görünümü veriyorsa da mezhep tarihçileri hicrî dördüncü asırdan sonraki selefilîği itikâdî bir mezhep olarak değerlendirirler. Tarihi kökenleri değişmemekle beraber günümüzde Selefiyye içerisinde siyâsî, fikrî veya ideolojik yönü ön plana çıkan farklı yönelişler ortaya çıkmıştır. Ancak çıkışı itibariyle ehl-i hadis geleneğine dayanan Selefiyye’nin hadis ve sünnete verdiği önem geçmişte olduğu gibi bugün de devam etmektedir. Selefiyye fikirleri ve siyâsî faaliyetleriyle de bölgemizi yakından ilgilendiren ve her açıdan çalışmayı hak eden bir hareket haline gelmiştir. Ancak ülkemizi de hem ilmi açıdan hem de siyasi açıdan yakından ilgilendiren bu mezhep ya da hareket hakkında yeterli araştırmaların olduğunu söylemek zordur. İşte bu bağlamda Mazhar TUNÇ’un “Çağdaş Selefiyye ve Hadis (Suûdî Arabistan Örneği)” isimli doktora çalışmasının kitaplaşmış hali olan *Suud Selefilîği-Hadis İlmî Bağlamında Bir Araştırma*¹ adlı eseri önem arz etmektedir. Biz bu yazımızda söz konusu çalışmayı ana hatlarıyla tanıtmayı amaçlamaktayız.

Suud Selefilîği-Hadis İlmî Bağlamında Bir Araştırma isimli eser, bir giriş ve her biri pek çok alt başlıktan oluşan üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş kısmında (s.1-6), araştırmanın konusu, amacı, araştırmanın kaynakları ve yöntemi ile araştırmanın önemi hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde (s. 7-83) “Selefiyye’nin Tarihçesi” ana başlığı altında “Selefiyye Kavramının Anlam Alanı” adlı alt başlıkta “selef” kavramının lügat ve ıstılah anlamları ve selef kavramının karşıtı olan “halef” kavramı üzerinde durulmuştur. “Selefi ve Selefiyye Kavramlarının Ortaya Çıkışı” alt başlığı altında bu kavramların târihî süreçlerinin izi sürülmüştür. “Tarih Boyunca Selefi Hareketler” adlı diğer bir alt başlıkta ise “İlk Dönem Selefiyyesi”, “Ahmed b. Hanbel ve Selefiye”, “İbn Teymiye ve Selefiye” ve “20. Yüzyılda Selefi Hareketler” gibi konular ele alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünün ana başlığı “Suûdî Arabistan Selefilîği” (s. 91-151) şeklinde belirlenmiş olup bu bölümde “Fikrî Temeller” alt başlığında şu konulara yer verilmiştir: Klasik Selefiyye, Ehl-i, hadis, Hanbelîlik, İbn Teymiyecilik,

¹ İz Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Vehhâbîlik. Yazar burada “Fikrî Özellikler” adını taşıyan ikinci alt başlıkta ise şu konuları ele almıştır: Kur’an ve Sünnet’e ittibâ, ilk dönem selef-i sâlihîne ittibâ, Naklin akla tercih edilmesi, kelâmî tartışmalardan uzak durmak, bid’atlerle mücadele, siyâsî otoriteye itaat.

Eserin ana konusu diyebileceğimiz üçüncü bölüm (s. 161-290) “Suûdî Arabistan Selefiliği ve Hadis” konusuna tahsis edilmiş olup, konu bu ana başlık altındaki pek çok tali başlıkla tatmin edici bir şekilde ele alınmıştır. Bu bölüm kanaatimizce oldukça aktüel bir değere sahip olduğu için burada ele alınan konuları başlıklar halinde de olsa vermenin okuyucuya daha geniş bir perspektif sağlayacağını tahmin ediyoruz. Sayın Tunç bu son bölümde ilk önce “Hadisin Hüccet Değeri” ve “Hadis’in Subûtu” gibi konuları ele aldıktan sonra “Selefîyye’nin Hadis İlmîne Katkıları” meselesini ele almayı tercih etmiş ve burada Suûdî Arabistan’daki “Hadis Öğrenim Kurumları”nı incelemiştir. Yazar söz konusu eğitim kurumlarını “Dâru’l-Hadîsler”, “Hadis Fakültesi ve hadis Bölümleri” ve “Hadis Halkaları” gibi alt başlıklarda incelemiştir. Daha sonra yazar yine bu bölümde Suudî Arabistan’daki hadis neşir faaliyetlerine yer vermiş, iki kurum ile krallık mensuplarının hadis neşir faaliyetlerini tanıtmıştır. Bu bölümde yazar son olarak “Suûd Âlimlerinin Hadis Çalışmaları ve Meşhur Selefî Âlimler” başlığı altında, simlerini zikredeceğimiz şu şahısları ve hadis çalışmalarını tanıtmıştır:

Abdurrahman el-Muallimî

Muhammed Nâsiruddîn el-Albânî

Abdulaziz b. Abdullah b. Bâz

İsmâil el-Ensârî

Abdulmuhsin b. Hamed b. Abdulmuhsin Abbâd el-Bedr

Rabi’ b. Hâdî el-Medhalî

Lisans eğitimini Suûdî Arabistan Medine İslam Üniversitesi Hadis Fakültesinde tamamlayan yazar, dünya selefiliğinin merkezi olması hasebiyle Suûdî selefiliğini ve hadise bakışını okuyuculara aktarmayı amaçlamıştır. Ona göre Selefiliğin en ideal tanımı şöyledir: “İslamı anlama, algılama ve uygulamada Kur’an ve sünneti esas alan, sahâbe, tâbiîn ve etbâ-ı tâbiîn ile selef alimlerinin metotlarını önemseyen ve benimseyen, onların izinden giden, tartışma konularında selefî metodu esas alan ve nass karşısında akli öteleyen ekole selefîlik denmektedir.”

Araştırmacı, selefîyyeyi doğuran nedenlerden bahsederken; İslam’ın geniş bir coğrafyaya yayılması ile birlikte fırkaların ortaya çıkması, İslâm’la tanışan bu geniş coğrafya insanların Arapça’nın inceliklerine vakıf olamamaları, yabancı kültürlerle ait kitapların Arapça’ya tercüme edilmesi, Mutezile’nin ortaya çıkıp devletin resmî mezhebi haline gelmesi ve halku’l-Kur’an meselesi gibi nedenleri sıralamıştır. Bu arada selefîyyenin bir mezhep mi yoksa bir metot mu olduğu tartışmasına da değinen Tunç, bu konuda çeşitli görüşlerin ortaya atıldığını ancak selefîyyenin bir metot olduğu görüşünün daha isabetli olabileceğini iddia etmiştir.

Selefîyye’nin târihî seyrine değinen araştırmacıya göre, selefîyyenin ilk nüvelerine sahâbe ve tâbiîn döneminde rastlanmakla beraber Ahmed b. Hanbel (ö. 241) faktörünün bu hareketin en önemli kilometre taşı olduğunda kuşku yoktur. Ondan önce İmam eş-Şâfiî, ehl-i sünnet doktrininde nassı hâkim kılmak için şüphesiz büyük çabalar harcamıştır. Ancak selefîyyenin bir ekol haline gelmesinde Ahmed b. Hanbel’in katkıları elbette büyük olmuştur. Mezhep

tarihçileri Selefiyye'yi Ahmed b. Hanbel ile başlatırlar. Mutezile'nin dayatmalarına karşı selef metodunu hararetle savunan ve bu uğurda büyük baskı ve mihneye maruz kalan İbn Hanbel, selefiyye nezdinde eşsiz bir konuma sahiptir. Ahmed b. Hanbel rüzgarı üç dört asır selefiyyeyi sürükledikten sonra, hareket tam sönmeye yüz tutmuşken İbn Teymiyye (ö. 728) ortaya çıkarak selefiyyeyi adeta küllerinden tekrar gün yüzüne çıkarmıştır. İbn Teymiyyenin selefiyyeye katkısı İbn Hanbel'den çok fazla olmuştur. Ondan önce bir sistematiği bulunmayan selefiyye onunla kurumsallaşmış ve mezhepler tarihinde yerini almıştır. Onun çabalarıyla selefiyye muhalifleri nezdinde saygın bir yer kazanarak bugünlere kadar ulaşabilmiştir. Kitaplarının çoğunu selefiyyenin temel prensiplerine ayırması, onu selefiyyenin yegane savunucusu haline getirmiştir. Onun talebelerinden biri olan İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751) ondan sonra selefiyyenin bayraktarlığını devralmış ve onu ileriye taşımıştır.

İbn Teymiyye'den sonra sefilik tekrar uzun bir sessizliğe bürünmüş neredeyse adı bile anılmayacak bir zamanda tekrar bir şahıs ortaya çıkarak sefililiği tekrar kendi külleri üzerinden canlandırmıştır. İşte o şahıs Arabistan çöllerinin tam ortasında Necid bölgesinde beliren Muhammed b. Abdülvehhab'tan (ö. 1792) başkası değildir. Bid'at ve hurafelerle mücadeleyle başladığı bu yolculuğunda Muhammed b. Suûd (ö. 1765) ile fikir birliği yapmış, dağınık bir halde olan bedevileri bir araya getirerek büyük bir güç oluşturmuş ve bu mücadele sonuçta Suûdî Arabistan devletini ortaya çıkarmıştır. Selefiyye hareketi böylece muazzam bir güce ulaşmış ve güçlü bir devletin sahibi olmuştur. Bu güç ulemâ/Muhammed b. Abdülvehhab, umerâ/Muhammed b. Suûd iş birliği sayesinde tarih sahnesindeki yerini almıştır. Dünya tarihinde bir hareketin devlet doğurması zaten ender görülen bir durumdur.

Ancak yazarın bu yaklaşımının analitik olmaktan çok deskriptif olduğunu, aksi takdirde bu yaklaşımın bir selefiyye savunması gibi anlaşılabileceğini, ancak yazarın böyle bir amacı olmadığını ifade etmemiz yerinde olacaktır.

Araştırmacı selefiyyenin târihî seyrini; ilk dönem selefiyyesi, Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiyye ve Muhammed b. Abdülvehhab olmak üzere dört merhaleden ele almıştır. Çağdaş selefiyyenin bütün tezâhürlerinde Muhammed b. Abdülvehhâb'ın izlerine rastlanır. Bu nedenle 20. yüzyıl selefiyyesinin fikir babası olarak İbn Abdülvehhâb gösterilebilir. Cemâluddin el-Efgânî, Muhammed Abduh ve Reşîd Rızâ gibi tecditçiler bir şekilde İbn Abdülvehhâb'dan etkilenmişlerdir. Bu merhaleden sonra sefilik İslâm dünyasında "Vehhâbîlik" ismi ile anılmaya başlanmış ve Vehhâbîlik adlandırması, sefililiğe baskın gelmiş ve bu aşamadan sonra "sefilik" dendiğinde hemen ve ilk olarak "Vehhâbîlik" akla gelir olmuştur. Ancak yazara göre bu isimlendirme sefililerin kendileri tarafından tercih edilmiş bir isimlendirme olmayıp, hareketin muhalifleri tarafından dillendirilmiş ve kabul görmüştür. Gerçekte ise onlar (Vehhâbîler) hiçbir zaman bu isimlendirmeyi kabul etmemişler ve "sefî" olarak anılmayı yeğlemişlerdir. Bu bağlamda Tunç, Suûdî Arabistan'ın tartışmasız en etkin kralı olan Kral Abdülazîz'in şu meşhur sözüne atıfta bulunur: "Bize Vehhâbî diyorlar. Gerçekte biz dinimizi muhafaza etmeye çalışan sefilileriz. Bizim Kur'an ve Sünnet'e uymaktan başka bir gayemiz yoktur. Eğer inanmıyorlarsa bizimle onlar arasında Kur'an ve sünnet şahit olsun."

Suûdî Arabistan Sefililiğinin arka planında klasik selefiyye, ehl-i hadis, Hanbelîlik, İbn Teymiyyecilik ve Vehhâbîlik gibi isimlendirmelerin olduğunu iddiâ eden araştırmacı, genel anlamda bütün sefî ekollerde; Kur'an ve Sünnet'e ittibâ, ilk dönem sefî-i sâlihîn'in izinden gitme, aklın nakle tercih edilmesi,

kelâmî tartışmalardan uzak durma, bid'atlerle mücâdele ve siyâsî otoriteye itâat gibi fikri özelliklerin ön planda olduğuna işaret etmiştir. Selefîyyenin temel karakteristiği nassın hakimiyeti üzerine kurulmuştur. Diğer taraftan yazara göre, ilk neslin daha saf ve berrak din anlayışını koruma, sürdürme, egemen kılma ve uygulama, selefîyyenin temel hedefleri arasındadır.

Tezinde Vehhâbîliğe ayrı bir başlık açan araştırmacı, sefîlik ile Vehhâbîliğin iç içe geçen kavramlar olduğunu, ikisini birbirinden ayırmanın neredeyse imkansız hale geldiğini vurgulamaktadır. “Vehhâbîlik” isimlendirmesinin, Muhammed b. Abdilvehhâb ve taraftarlarına muhalifleri tarafından verildiğini, aslında bu isimlendirmenin onları aşağılamak için tercih edildiğini iddiâ eden yazar, Suûd selefîlerinin hiçbir zaman bu yaftalamayı kabul etmediklerini ve kendilerinin ısrarla selefî olduklarını söylediklerini ifâde etmektedir. Yazara göre Suûd selefîleri bu iddiâlarında tamamen haksız değillerdir. Çünkü hareketi başlatan Abdülvehhâb değil Muhammed b. Abdilvehhâb'dır. Normal bir isimlendirmede hareketin adı “Muhammedî” olması gerekirken “Vehhâbî” nitelendirmesi tercih edilmiştir. Vehhâbîlere göre eğer hareketin ismi “Muhammedî” hareketi olsaydı bu hareket, İslâm dünyasında sempati kazanırdı. Ama bilinçli olarak bu yapılmamış “Vehhâbî” isimlendirmesi tercih edilmiştir.

Ancak biz burada, gerek Suûd selefîlerinin savunusuna ve gerekse yazarın onlara hak verme eğilimine tam olarak katılmadığımızı ifade edelim. Bu isimlendirmenin bu kadar yüzeysel bir analizi, klasik savunma mekanizmasını andırmaktadır. Tarih boyunca ortaya çıkan dînî ve siyâsî hareketlerin kurucuları veya ilk teorisyenlerinin adı ile isimlendirilmesi son derece yaygın bir eğilimdir. Ancak bu harekete, muhâliflerin sadece yaftalamak ve etkisini azaltmak için “Muhammedî” adlandırmasını kullanmamış olamayacaklarını, bu tercihin arkasında daha farklı sâikler olduğunu düşünüyoruz. Çünkü Hz. Peygamber'in ismini temelde tekfirî mantaliteye sahip olan bir hareket için kullanmak, hiçbir Müslümanın aklının ucundan bile geçmez.

Yazara göre, ortaya çıktığı andan itibaren İslam dünyasında çok yönlü ve geniş bir alanı etkisi altına alan bu hareket, işin aslına bakılırsa ehl-i sünnet ve'l-cemâat dairesi içinde yer alan, genellikle Hanbelî mezhebine bağlı Müslümanlardır. Yazar, Vehhâbîlerde mezhep taassubunun çok fazla görülmediği, genellikle Hanbelî mezhebine bağlı olmalarına rağmen diğer mezhep görüşlerinden de faydalandıkları kanısındadır. Tunç'a göre Vehhâbîleri İslam dünyasında marjinal bir hareket konumuna getiren husus üsluplarındaki sertlik, muhaliflerine karşı dışlamacı tutumları ve sadece kendilerinin haklı olduğunda ısrarcı olmalarıdır. Şirk ve tevessül konusundaki katı tutumları da onların diğer gruplar tarafından dışlanmasında etken olmuştur. Araştırmacıya göre lehte vealeyhteki görüşler bir kenara bırakılırsa Vehhâbîler ehl-i sünnet dâiresi içinde değerlendirilmesi gereken dînî ve siyâsî bir firkadır.

Biz yazarın Vehhâbî hareketi hakkındaki bu kanaatlerine genel olarak katılmakla beraber, bu analizlerin Vehhâbîliği bütün yönleri ile tanımak için yeterli olmadığı, bu hareketin salt dînî perspektiften değerlendirilmesinin yereli olamayacağı, hareketin kökeninin daha derinden anlaşılması için mutlaka ayrıntılı siyasal analizlere ihtiyaç olduğu kanısındayız. Her ne kadar Vehhâbîlik temelde dînî karakterli bir hareket olsa da, aynı zamanda bu hareket isyancı bir yapıya sahip siyasal bir başkaldırı hareketidir de.

Araştırmacı tezin son bölümünde Suûdî Arabistan selefiyyesinin hadis anlayışını ele almıştır. Yazara göre Suûd selefiyyesi veya diğer ismiyle Vehhâbîler, bilinenin aksine hadis ve sünnete çok büyük önem atfetmektedirler. Onlara göre hadis de Kur'an gibi vahiy kaynaklıdır. Yani vahy-i gayri metludur. Hüccet bakımından sahih hadisin Kur'an'dan farkı yoktur. Amel bakımından mütevâtir hadis ile âhad hadis aynıdır. Her ikisi ile de amel edilmelidir. Hadisle amel etmede itikad-fıkıh ayırımı yapmak doğru değildir. Onlara göre selef-i sâlihîn de böyle bir ayırımı gitmemiştir. Sıhhat şartlarına haiz bir hadis Kur'an, sahih sünnet ve akla muarız değilse, âhad da olsa o hadisle amel etmek gerekir. Yine Suûd selefiyyesine göre hadisin sübutu ancak senet ve metin tenkidinden sonra mümkün olabilecektir. Elbette ki hadis tenkidinde ilk yapılması gereken şey senet tenkididir. Eğer senedi sahih değilse zaten metnine bakmaya gerek yoktur. İşte bu nedenle selefiyye senet tenkidine öncelik vermiştir. Fakat bu onların metin tenkidi yapmadığı anlamına da gelmemelidir. Kitaplarında sık sık metin tenkidine başvurmuşlardır. Tunç bu mesele ile ilgili olarak Suûd muhaddislerinden el-Muallimî'nin şu tespitinin altını çizme gereği duymaktadır:

“Mahmut Ebu Reyve ve onun gibi düşünen bazı çevreler, muhaddislerin senet tenkidiyle uğraştıklarını metin tenkidiyle ilgilenmediklerini veya çok az ilgilendiklerini iddia etmişlerdir. Halbuki rical ve ilel kitapları incelendiğinde görülecektir ki muhaddislerin zaman zaman hadîsler hakkında “Münker bir hadîs, batıl bir hadîs, şibh-i mevzu' veya mevzû” hükmünü verdikleri bilinen bir gerçektir. Çoğu zaman da râvîlerle ilgili olarak “münker hadîsler rivayet etmektedir, sâhibu menâkîr (münker hadîs sahibi) gibi hükümler verilmiştir. Bu lafızlar iyice incelendiği zaman bunların, senetten çok hadîs metinlerini ilgilendirdiği görülecektir. Öyle anlaşılıyor ki hadîs âlimleri, râvîlerin sika olup olmadıklarını anlamak için hadîslerini de inceledikleri için, münker rivayetlere sahip râvîleri de cerh ederek, ne kadar münker rivayet varsa mutlaka onun senedinde cerh edilen bir râvînin olduğunu tesbit etmişlerdir. Böylece muhaddisler metninde problem gördükleri her hadîsin mutlaka senedine bakma gereği duymuşlardır. Bu teftiş esnasında senette gördükleri illetleri de zikretmekten geri kalmamışlardır. Çoğu zaman da senetteki problemi ortaya koydukları için metindeki problemi isimlendirme gereği duymamışlardır. Örneğin İbnu'l-Cevzî'nin “el-Mevdûat” adlı kitabına bakıldığı zaman görülecektir ki, o önce hadîsin metniyle ilgilenmektedir. Yani önce problemlili gördüğü metni ele almış daha sonra senetteki probleme değinerek hadîs hakkında bir hüküm vermiştir. İlel kitapları için de aynı durum söz konusudur. İlel kitaplarında örnek olarak ele alınan hadîslerin çoğunun metinleri problemlidir veya münkerdir. Ancak muhaddisler metindeki problemleri zikretmekten çok senetteki problemleri öne çıkarmışlardır.”

Son dönem Suûd araştırmacılarından Müsfir b. Gurmullah ed-Dümeynî, hadîslerde metin tenkidinin uygulanmadığı eleştirilerine cevap teşkil edebilecek mahiyette kapsamlı bir kitap te'lif ederek hadîs literatürüne önemli bir katkıda bulunmuştur.² ed-Dümeynî'ye göre hadîslerde metin tenkid kriterlerini sistematik bir şekilde ilk uygulayanların başında İbnu'l-Cevzî (ö. 597) ve İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751) gelmektedir. Sahâbe'den başlamak üzere tâbiîn, etbâ-ı tâbiîn ve

² ed-Dümeynî'nin bu eseri Türkçe'ye çevrilmiştir. Bkz., ed-Dümeynî, Misfir b. Gurmullah, *Hadis'te Metin Tenkidi Metotları*, çev.: İlyas Çelebi-Adil Bebek-Ahmet Yücel, Kitabevi yay., İstanbul, 1997.

diğer asırlardaki âlimler bir hadisin sahih olup olmadığını anlamak için senedine baktıkları gibi metinlerine de bakarak değerlendirmelerde bulunmuşlar ve sonra da hadisler hakkında hüküm vermişlerdir. Ehl-i eser geleneğine bağlı bir çevreden hadiste metin tenkidi meselesinin ele alındığı kapsamlı bir araştırmanın gün yüzüne çıkması bize göre de ayrıntılı bir analizi hak eden bir olgudur.

Araştırmacıya göre, Suûd selefiyyesi metin tenkidinde öncelik sırasını Kur'an, sünnet ve akla vermiştir. Kur'an'a, sahih sünnete ve akla ters olan bazı hadisler eleştirilmiştir. Örneğin aslen Suûdî Arabistanlı olmamakla beraber Suûd muhaddislerinden ve çağdaş selefiyyenin en önde gelen sîmalarından biri olan Nâsıruddîn el-Elbânî (ö. 1999) “Ben Arabım, Kur'an Arapçadır, cennet ehlinin dili Arapçadır.” hadisini Kur'an'daki “Allah katında en üstün olanınız en takvalı olanınızdır.” ayeti ile “Arabın aceme üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir.” hadisine ters düştüğü için sahih olamayacağı kanâtindedir.

Yine Tunç'tan öğrendiğimize göre, Abdülazîz b. Bâz (ö. 1999) bazı âlimlerin tashih ettiği tesbih namazı hakkındaki hadisleri de şâz ve münker olarak nitelendirmektedir. Ona göre tesbih namazı ile ilgili rivâyetlerin bolluğu ve râvîlerinin sika olması da bu namazın meşru olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü Peygamberimizin nafîle namazlar ile ilgili uygulamaları herkesin malumu olması gerekmektedir. Oysa burada rivâyetlerin içinden çıkılmaz bir şekilde farklılık arz etmesi nedeniyle tam tersi bir durum söz konusudur. Ona göre bu nedenlerden dolayı bu namaz ile ilgili hadis metinleri şâz veya münker olup, onlarla amel edilmez.

Suûd alimlerinden İbn Useymin'nin “Bir kavmin dilini öğrenen onların tuzaklarından kendini korumuş olur” hadisi hakkındaki metin tenkidi oldukça dikkat çekicidir. İbn Useymin söz konusu rivâyet hakkında şöyle demektedir: “Bu hadîs yalan ve uydurma bir hadistir. Anlamı da doğru değildir. Çünkü herhangi bir kavmin dilini öğrenen herkes onların şerrinden ve tuzaklarından kendini koruyamamıştır. Biz Arap olduğumuz halde Arapların tuzaklarından kendimizi korumuş değiliz.” Ancak kanaatimize göre burada İbn Useymin'nin bu değerlendirmesinde ideolojik davranıp davranmadığı ayrıntılı olarak incelenmeye muhtaçtır. Eğer o bu ifadesinde “biz” ile klasik ve çağdaş Suud selefilğini kastediyorsa, bu yaklaşıla hadisin sahih olmadığına karar vermesi kabul edilebilir bir durum değildir.

Sayın Tunç, Selefîyye'nin hadis ilimlerine katkılarının ise azımsanmayacak derecede olduğu kanâtindedir. Suûd devleti kurulduktan bu yana hadis ve hadis ilimlerinde bir hayli çalışma yapılmış ve var olan hadis kaynakları devlet katkısıyla tahkik edilmiş ve basılmıştır. Kral Abdülazîz, Mısır'da bulunan Reşîd Rızâ ve onun kurduğu Menar yayınevine destek çıkarak birçok hadis kaynağının tahkiki ve basımı gerçekleştirilmiştir. Mekke ve Medine'de bulunan Dâru'l-Hadîs'ler hadis talebeleri yetiştirmek ve hadis ilimlerine katkı sağlamak bakımından bir hayli önemli bir hizmeti ifa etmektedir.

Suudi Arabistan'da bulunan üniversitelerde hadis ve hadis ilimlerine büyük önem verildiğini ifâde eden yazar, hemen hemen her üniversitede hadis ve sünnet bölümleri bulunduğunu, Mekke ve Medine başta olmak üzere ülkenin diğer birçok şehirlerinde “hadis halkaları” adı altında ilim talebelerine ve halka hadis eğitim ve öğretimi yapıldığını ve bunların sayılarının her geçen gün arttığını sözlerine eklemektedir. Yazardan öğrendiğimize göre, merkezi Medîne'de bulunan Merkezu Hidmeti's-Sîra ve's-Sünneti'n-Nebeviyye adlı kuruluş, hadisleri tasnif

etme ve önemli hadis kaynaklarının dünyada var olan bütün nüshalarını bir araya getirme konusunda takdire şayan bir çaba ortaya koymaktadır. Yine yazar günümüzde, İslâmî ilimlerde araştırma yapan hemen hemen herkesin istifade ettiği internet sitelerinin çoğunun merkezinin de Suûdî Arabistan'da olduğunu ifade etmekte ve bu sitelere eş-Şâmile, Waqfeya, Mültekâ Ehli'l-Hadîs, Alukah ve İslam Web vb. siteleri örnek vermektedir. Yazarın ifadesine göre, hadis ilimlerinde Suûdî Arabistan daha uzun süre başı çekecek gibi görünmektedir.

Burada bir gerçeğe dikkat çekmek gerekmektedir. Ülkemizde Vehhabiler ve Selefilere sanki hadis inkarcıları gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Bunun gerçekte hiçbir ilgisi yoktur. Bu tez de bize göstermektedir ki fırkalar içinde hadise en çok bağlı olan fırkaların başında belki selefiler ve Vehhabîler gelmektedir. Araştırmasında el-Kâide, İşid vb. selefi görünümlü örgütlerin selefilik ile bağlantılarına da değinen araştırmacı, gerçekte bu örgütlerin selefi olmadıklarını, selefiyenin metotlarına muhalif davrandıklarını söylemektedir. Aslında bu örgütlerin selefilığe zarar verdiğini, ve selefiligi kisve olarak kullandıklarını özellikle belirtmektedir. Ülkemizde de faaliyet gösteren bu örgütlere karşı yöneticilerin de bu gerçekler doğrultusunda politikalar geliştirmesi gerektiğini ve teyakkuzda olmaları gerektiğini belirtmektedir. Çünkü bu örgütler selefiligi kullanarak son derece tehlikeli olabilmektedir. Ancak burada şu hususu ifade etmenin gerektiğine inanıyoruz. Her ne kadar adı geçen örgütler bütünüyle selefiligi benimsemiş örgütler olarak tanımlamaz ise de, bunların klasik ve çağdaş selefi hareketlerden büyük oranda etkilendikleri ve hatta Suud yönetimi tarafından maddî destek gördükleri gerçeği de görmezden gelinmemelidir.

Sayın Tunç'un bu eseri bu sahada önemli bir boşluğu doldurmakta ve bu saha yeni araştırmalara ilk adım teşkil edilmesi açısından takdiri hak etmektedir. İlim dünyasına böyle bir eser kazandırdığı için sayın yazarı en içten duygularla tebrik eder, çalışmalarında başarılar dileriz.